

ЦІЛІ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО АНГЛОМОВНОГО ГОВОРІННЯ МАЙБУТНІХ ПРАВОЗНАВЦІВ

Я. О. Дьячкова

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглядаються цілі навчання професійно спрямованого англomовного говоріння майбутніх правознавців у світлі сучасних методичних уявлень. Обґрунтовуються та уточнюються практична, освітня, професійна, розвивальна та виховна цілі навчання цього виду мовленнєвої діяльності. Доводиться ефективність формування іншомовної мовленнєвої компетентності як мети навчання.

Ключові слова: професійне спрямування, англomовна компетентність в говорінні, цілі навчання.

Я. О. Дьячкова. Цели обучения профессионально направленному англоязычному говорению будущих правоведов. В статье рассматриваются цели обучения профессионально направленному англоязычному говорению будущих правоведов в свете современных методических представлений. Обосновываются и уточняются практическая, образовательная, профессиональная, развивающая и воспитательная цели обучения данного вида речевой деятельности. Доказывается эффективность формирования иноязычной речевой компетентности как цели обучения.

Ключевые слова: профессиональная направленность, англоязычная компетентность в говорении, цели обучения.

Y. Dyachkova. Objectives of Professionally Oriented English Speaking Teaching of Would-be Legists. The article deals with the objectives of would-be legists' professionally oriented English speaking teaching in the light of modern methodical concepts. Practical, educational, professional, developing, and training objectives of this type of speech activity's teaching are substantiated and specified in the given research. The development of one type of foreign speaking competence as a teaching objective is proved to be effective.

Key words: professional orientation, English speaking competence, teaching objectives.

В Україні і в більшості європейських країн протягом останніх років мовне питання перебуває в центрі освітньої політики, яка орієнтована на збереження і підтримку мовного розмаїття в умовах мультилінгвального й полікультурного суспільства. В процесі цих глобальних освітніх перетворень і підвищення вимог до спеціалістів різних галузей спостерігається підвищення статусу іноземної мови (ІМ), особливо англійської. ІМ із спеціальності перетворюється на мову для спеціальності [5]. Державний освітній стандарт вищої професійної освіти враховує професійну специфіку в процесі вивчення ІМ, її націленість на реалізацію завдань майбутньої професійної діяльності випускників.

Професійне спрямування у викладанні дисциплін передбачає диференційоване навчання з урахуванням освітніх потреб, вимагає створення умов для оволодіння матеріалом відповідно до професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у меті, змісті, структурі й організації навчального процесу. Метою професійного спрямування навчання є забезпечення можливостей для рівного доступу студентства до кваліфікованої професійної підготовки,

неперервної освіти впродовж всього життя (lifelong learning), виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства. Головна мета навчання ІМ студентів немовних спеціальностей полягає в формуванні у них професійно спрямованої іншомовної комунікативної компетентності (ІКК). По-перше, така мета відповідає цілям, викладеним у Типовій програмі з англійської мови для професійного спілкування [8]. По-друге, комунікативна компетентність є провідною, оскільки лежить в основі всіх інших компетентностей, а також готовності до освіти і саморозвитку.

Враховуючи освітні тенденції сьогодення, розглянемо докладніше особливості навчання професійно спрямованої ІМ студентів ВНЗ, які навчаються за спеціальністю “Правознавство”. Основні вимоги до володіння цими спеціалістами ІМ і стандартизована база для розробки спеціальних курсів висвітлені в Типовій програмі з англійської мови для професійного спілкування [8]. Згідно із зазначеною Програмою, спеціальність “Правознавство” вимагає складної мовленнєвої поведінки і володіння бакалаврами мовою на рівні B2+, що пояснюється їхньою інтенсивнішою професійною комунікативною діяльністю. Вказаний рівень передбачає вміння фахівців захищати свої погляди в дискусії, наводячи релевантні пояснення, аргументи і коментарі; пояснювати свою думку щодо основних положень обговорюваної проблеми, вказуючи на переваги і недоліки різних суджень; будувати низку послідовних аргументів; розвивати аргумент, наводячи докази на підтримку певної точки зору; пояснювати проблему і формулювати її так, щоб інша сторона в переговорах мала поступитися; розмірковувати про причини, наслідки, гіпотетичні ситуації; брати активну участь у неформальній дискусії у знайомих контекстах, коментуючи, висвітлюючи точку зору, оцінюючи альтернативні пропозиції, створюючи гіпотези та реагуючи на гіпотези інших [8, с. 37].

Зазначимо також, що Програма є загальною за характером і може використовуватись для різних спеціальностей. Це дає підстави для ствердження, що на сьогодні в методиці викладання ІМ не представлено конкретних стандартизованих вимог щодо навчання майбутніх правознавців. Визначення цілей і змісту навчання ІМ покладається окремо на кожний ВНЗ, враховуючи освітньо-кваліфікаційні характеристики й освітньо-професійну програму для вищезазначеної спеціальності.

Слід зазначити, що навчання англійської мови у ВНЗ є автономною концептуально зумовленою системою. Її вихідним першочерговим концептом є цілі навчання, які наразі оновлюються та переосмислюються. Отже, з позиції компетентнісного підходу, який означає переорієнтацію з процесу на результат у діяльнісному вимірі, цілепокладання у вивченні професійно спрямованої ІМ набуває дедалі більшої актуальності.

Аналіз наукової літератури, офіційних документів, що регламентують розвиток освітніх процесів, дав підстави свідчити, що проблема формування професійно спрямованої іншомовної комунікативної компетентності у спеціалістів правознавчого профілю має достатню бібліографію.

Основні питання навчання ІМ студентів юридичного профілю професійно спрямованого іншомовного говоріння, визначення цілей і змісту навчання ІМ спеціалістів відображено у ґрунтовних працях С. Є. Зайцевої, Т. В. Казаніної, О. Г. Красікової, Л. Б. Котлярової, С. Е. Кіржнер та інших дослідників, що є теоретичним підґрунтям для окресленої проблеми.

Критичний аналіз наукових досліджень з питань підготовки висококваліфікованих спеціалістів із знанням ІМ актуалізував проблему формування англомовної професійно спрямованої компетентності в говорінні у майбутніх правознавців, яка спричинена відсутністю методичних досліджень в галузі формування професійно спрямованої англомовної компетентності в цьому виді мовленнєвої діяльності.

Тому метою статті є визначення цілей навчання професійно спрямованого англомовного говоріння майбутніх правознавців в контексті вимог сьогодення.

В умовах масового вивчення ІМ необхідно диференціювати цілі навчання стосовно вимог різних категорій тих, хто навчається. Наголосимо, що цілі навчання професійно спрямованої ІМ є найважливішою методичною категорією, вони визначають очікувані результати навчальних досягнень студентів в оволодінні певним видом мовленнєвої діяльності за період навчання у вищій школі. Це підкреслює їхню обумовленість соціальними потребами, а саме: плюралізмом (різноманітні погляди на освіту залежно від стратегічних цілей навчання; культурне, ціннісне, соціальне розмаїття тощо) і уніфікацією (pluralism and unification), яка зумовлюється глобалізаційними процесами та тенденціями європейських країн до об'єднання і координації стандартів мовної освіти; зростаючою роллю знань і технологічних інновацій як умов розвитку світової економіки в інформаційному суспільстві (the knowledge society); підвищенням статусу мовної освіти в сучасному світі, адже володіння ІМ є необхідним чинником для досягнення академічного успіху, соціальної інтеграції і самоідентифікації.

У світлі сучасних методичних уявлень під професійно спрямованою англомовною компетентністю в говорінні розуміється комунікативна здатність фахівця вирішувати професійно спрямовані завдання в непередбаченому усному акті спілкування англійською мовою, де під здатністю вбачається сукупність знань, навичок і вмінь, які дають йому можливість вирішувати професійні завдання та досягати цілей комунікації.

Вивчивши структуру навчальної діяльності майбутніх правознавців, ми обґрунтували та уточнили практичну, освітню, професійну, розвивальну і виховну цілі навчання професійно спрямованого англомовного говоріння. Зазначимо, що цілі навчання – це заздалегіть запланований результат педагогічної діяльності, який досягається за допомогою змісту, методів, засобів навчання тощо. С. Ю. Ніколаєва наголошує, що цілі – це основний компонент системи навчання ІМ, який має динамічний характер і формується під впливом соціального замовлення суспільства, рівня розвитку методики навчання ІМ і суміжних з нею наук, умов навчання й впливає на вибір

інших компонентів системи [7]. Розглянемо кожну з вищезазначених цілей навчання професійно спрямованого англомовного говоріння майбутніх правознавців докладніше.

Практична мета формування професійно спрямованої англомовної компетентності в говорінні у майбутніх правознавців полягає у практичному опануванні майбутніми правознавцями вмінням усного англомовного мовлення на рівні, достатньому для адекватної орієнтації в професійній сфері (рівень B2+ “ускладнений просунутий”, визначений Програмою з англійської мови для професійного спілкування) [8]. Професійна сфера пов’язана як з людською діяльністю, так і зі стосунками в процесі виконання професійних обов’язків, що для майбутнього правознавця передбачає різні форми мовленнєвої поведінки. Слід зазначити, що сфери, які охоплюють професійне життя (діяльність) правознавця і в яких реалізуються всі види мовленнєвої діяльності, за дослідженнями Л. Б. Котлярової і С. Е. Кіржнер, поділяються на адміністративно-правову та професійно-трудову (у зв’язку з тим, що спілкування правознавців-професіоналів з колегами та непрофесіоналами-громадянами відрізняється) [3; 4, с. 25]. Згідно з дослідженням С. Е. Кіржнер, адміністративно-правова сфера регулює відносини між професіоналами-правознавцями і непрофесіоналами-громадянами, а професійно-трудова сфера передбачає спілкування правознавців з колегами і партнерами [3]. При цьому публічна діяльність правознавців, яка полягає у дотриманні адміністративно-правових норм, також розглядається в рамках адміністративно-правової сфери діяльності [3].

Наразі практичне опанування мови – це провідна мета навчання професійно спрямованої ІМ. Зазначимо, що практичний аспект мети навчання говоріння ІМ передбачає оволодіння всіма формами спілкування і всіма мовленнєвими функціями, для того щоб володіння ІМ було засобом міжособистісного спілкування, збагачення духовного світу, професійного вдосконалення, обстоювання своїх переконань, пропаганди вітчизняної культури, підтримки правової культури, економічного й соціального прогресу тощо. З погляду адекватності формулювання практичної мети слід точно визначати, на що потрібно звернути увагу в ході роботи (чого конкретно навчати, що конкретно має бути засвоєно студентами, з яким рівнем автоматизації).

Отже, оволодіння студентами англомовним спілкуванням має на меті формування у них високого рівня професійно спрямованої англомовної компетентності в говорінні. Задля досягнення поставленої мети студенти, передусім, мають оволодіти відповідними декларативними і процедурними знаннями. До декларативних знань належать:

- знання фахової термінології;
- знання відповідних граматичних структур, притаманних науковому, офіційно-діловому і публіцистичному стилям;
- знання про ключові елементи культури професійного мовлення ІМ;
- знання специфіки типових ситуацій професійного життя тощо.

До процедурних знань можна віднести знання про мовленнєву і немовленнєву поведінку носіїв ІМ у процесі професійного спілкування, про планування, організацію, здійснення і коригування мовлення в процесі усної взаємодії із співрозмовником тощо. Зазначимо, що отримані знання мають слугувати базою для формування у майбутніх правознавців необхідних навичок оперування засвоєним матеріалом, що сприятиме розвитку відповідних умінь:

- здійснювати усне спілкування в типових ситуаціях професійного життя (укладання міжнародної угоди, обговорення справи, захист/допит свідка, юридичне консультування, висунення звинувачень тощо);

- спілкуватися ІМ в умовах правового регулювання;

- співпрацювати із закордонними колегами на професійному рівні;

- здійснювати запит професійно важливої англомовної інформації;

- проводити офіційні телефонні розмови ІМ.

Уточнення практичної мети формування професійно спрямованої англомовної компетентності в говорінні визначає освітню, професійну, розвивальну і виховну цілі навчання цього виду мовленнєвої діяльності. Цьому сприяють такі фактори:

- методичний (урахування змісту навчального матеріалу, методів, прийомів і форм роботи);

- психологічний (урахування вікових та індивідуальних особливостей студентів, характеру мотивів навчання, інтересів, контексту діяльності, взаємовідносин у студентському колективі);

- педагогічний (доступність і посильність навчального матеріалу, його професійна цінність, рівень зацікавленості студентів);

- лінгво психологічний (урахування лінгвістичних і психологічних особливостей говоріння й мовного матеріалу, які є об'єктом навчання).

Освітня мета передбачає освіту студентів засобами ІМ, і головну роль в її реалізації відіграє методичний фактор, який визначає методiku роботи над мовним і мовленнєвим матеріалом. Реалізація освітньої мети має сприяти:

- залученню до діалогу і полілогу культур;

- набуттю знань про іншу систему понять, через яку сприймається дійсність, про професійну специфіку мовленнєвого спілкування носія мови, що містить безеквівалентну лексику, фонові знання, власні імена, назви предметів і явищ, властивих правовій системі країни, мова якої вивчається, особливості поведінки й етикету тощо [7]; формуванню вмінь використовувати набуті знання в процесі професійного спілкування ІМ;

- оволодінню знаннями про зарубіжну адміністративно-правову сферу спілкування;

- розумінню особливостей професійно-трудової сфери спілкування англомовних країн;

- задоволенню особистісних пізнавальних інтересів у професійній сфері діяльності.

Зазначимо, що досягнення освітньої мети передбачає також поглиблення країнознавчих і лінгвокраїнознавчих знань студентів, які відіграють важливу роль в професійній комунікації правознавців.

Професійна мета навчання англомовного говоріння майбутніх правознавців сприяє, передусім, отриманню важливої інформації за спеціальністю, що охоплює значною мірою професійно-трудова сферу спілкування, яка регулює відносини між професіоналами-правознавцями, їх колегами і партнерами. Реалізація цієї мети спрямована на вирішення таких завдань:

- обговорення навчальних і пов'язаних зі спеціальністю питань, щоб досягти порозуміння зі співрозмовником;
- підготовка публічних виступів з великої кількості галузевих питань, застосовуючи відповідні засоби вербальної комунікації та адекватні форми ведення дискусій і дебатів [9];
- участь у дискусіях ІМ на професійну тему;
- здійснення мовного посередництва в полікультурному професійному середовищі [1];
- формування у майбутніх правознавців професійно спрямованої англомовної компетентності в говорінні на рівні B2+;
- формування у майбутніх правознавців професійно спрямованої лінгвосоціокультурної компетентності на вищезазначеному рівні [7].

Розвивальна мета тісно пов'язана з освітньою і професійною цілями і реалізується в процесі удосконалення студентами власного досвіду творчої, пошукової, професійної діяльності, усвідомлення явищ як своєї, так і іншої дійсності, їх подібності та розбіжності [6]. К. В. Фокіна наголошує на тому, що розвивальний аспект мети навчання ІМ забезпечує усвідомлення засобів вираження думок; порівняння і зіставлення явищ рідної та іноземної мов; розвиток відчуття мови, мовної здогадки, сенсорного сприйняття, мотиваційної сфери тощо [11]. Отже, зазначимо блок розвивальних завдань, які мають бути вирішені під час формування у майбутніх правознавців англомовної професійно спрямованої компетентності в говорінні. Вони полягають в:

- удосконаленні механізму антиципації;
- формуванні мовленнєвої реакції, готовності до участі в професійному спілкуванні, уміння грамотно й чітко планувати мовленнєві вчинки (дії), співвідносячи їхні цілі зі змістом;
- покращенні вміння логічно, послідовно викладати зміст прослуханого, прочитаного, побаченого;
- розвитку готовності до участі в іншомовному професійному спілкуванні;
- удосконаленні автономності в навчанні англомовного професійно спрямованого говоріння.

Виховна мета формування професійно спрямованої англомовної компетентності в говорінні у майбутніх правознавців реалізується через систему особистісного ставлення до нової культури (і правової культури зокрема) в процесі оволодіння цією культурою [6]. Передбачає виховання у майбутніх правознавців:

- культури правового спілкування, прийнятої в сучасному цивілізованому світі;
- ціннісних орієнтацій, почуттів і емоцій [6];
- розуміння важливості здійснювати професійну діяльність у міжкультурному контексті, де ІМ є інструментом професійно спрямованої взаємодії [1];
- потреби користуватися ІМ як засобом професійного спілкування;
- спроможності до конструктивних відносин і продуктивного ставлення до діяльності;
- розуміння різноманітності культур.

Виховання майбутніх правознавців у процесі навчання ІМ забезпечується добором навчального матеріалу, застосуванням проблемних завдань, вирішення яких потребує залучення сфери почуттів і емоцій [6]. Вищезазначене дає підстави стверджувати, що для реалізації цієї мети необхідно використовувати всі можливості: і змістові (наявність різноманітних проблем), і організаційні (обговорення цих проблем та їх трактування). При цьому набуває важливості виявлення конкретних шляхів реалізації інтенцій як під час заняття, так і в позааудиторній діяльності [11].

З огляду на зазначене вище, конкретизуємо тлумачення цілей навчання англomовного професійно спрямованого говоріння майбутніх правознавців:

1) практичні, професійні та освітні цілі навчання англomовного професійно спрямованого говоріння майбутніх правознавців мають бути орієнтовані на отримання знань, які створюють фундамент навчальної і реальної професійної діяльності, а головне, на вміння застосовувати ці знання під час мовленнєвої взаємодії на професійній ниві (враховуючи специфіку правознавчої діяльності). Реалізація цих цілей повинна забезпечити адекватну іншомовну професійну діяльність спеціаліста-правознавця в нових економічних умовах при відкритості політики держави світовій спільноті;

2) розвивальну мету можна зіставити з формуванням міжпредметних та надпредметних навичок і вмінь (комунікативних, інформаційних, навчальних), а також із розвитком певних мисленневих здібностей, відсутність яких унеможлиблює ефективне застосування отриманих знань з урахуванням поставлених завдань і особливостей ситуацій [11];

3) виховна мета навчання професійно спрямованого англomовного говоріння – це кульмінація освіти, бажаний результат, пов'язаний із готовністю й спроможністю до мовленнєвої дії та взаємодії з урахуванням прийнятих в правовому суспільстві законів і норм поведінки, сформованих морально-ціннісних настанов особистості, виховання правової толерантності та правової культури в широкому значенні у висококваліфікованого спеціаліста нової формації.

Слідом за О. Б. Тарнопольським і С. П. Кожушко зазначимо, що комунікативні компетентності в різних видах мовленнєвої діяльності розвиваються в тісному взаємозв'язку, але, у наслідок своєї автономії, вимагають різних підходів до розвитку кожної з них [10]. Визначивши цілі навчання професійно спрямованого англomовного говоріння, ми бачимо, що розвиток одного виду

іншомовно-мовленнєвої комунікативної компетентності як мети навчання значно звужує останню, обмежує завдання і спрощує їх вирішення, полегшуючи тим самим досягнення оптимальних запланованих результатів. Це максимально інтенсифікує процес навчання мови та оптимізує навчальний час, адже на ІМ на немовних спеціальностях виділяється незначна кількість академічних годин.

Таким чином, розумна й ефективна інтеграція цілей формування професійно спрямованої англomовної компетентності в говорінні у майбутніх правознавців сприятиме успішній реалізації провідної мети навчання даного виду мовленнєвої діяльності, а саме: формуванню комунікативної здатності фахівця-правознавця вирішувати професійно спрямовані завдання в непідготовленому усному акті спілкування англійською мовою.

На підставі викладеного вище ми дійшли таких висновків: 1) навчання професійно спрямованого англomовного говоріння майбутніх правознавців реалізується в професійній сфері спілкування, яка поділяється на адміністративно-правову і професійно-трудоу; 2) цілі навчання професійно спрямованого усного спілкування англійською мовою орієнтовані на формування у студентів широкої мовленнєвої компетентності; 3) цілі навчання враховують потреби майбутніх правознавців в говорінні і рівень оволодіння англійською мовою, якого мають досягти студенти під час навчання у ВНЗ (рівень B2+).

Отже, цілі навчання професійно спрямованого англomовного говоріння майбутніх правознавців зумовлюють необхідність визначення й уточнення змісту навчання цього виду мовленнєвої діяльності, який набуває особливого значення на сучасному етапі розвитку мовної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андриенко А. С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза (на основе кредитно-модульной технологии обучения) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ростов н/Д, – 2007. – 27 с.
2. Бандурка А. М. Юридическая психология: Учебник / [А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская]. – Харьков : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2001. – 640 с.
3. Кіржнер С. Е. Навчання майбутніх юристів усного професійно спрямованого англomовного монологічного мовлення з використанням автентичної відеофонограми : дис...к. пед. н. : спец. 13.00.02 / Світлана Естланівна Кіржнер. – К., 2009. – 261 с.
4. Котлярова Л. Б. Методика обучения устному профессиональному общению на основе имитационно-деловых игр в неязыковом вузе (английский язык, юридический факультет университета) : дис...к. пед. н.: спец. 13.00.02 / Луиза Болеславовна Котлярова. – Одесса, 1989. – 230 с.
5. Крупченко А. К. Профессиональная лингводидактика // Иностранные языки в школе. – 2010. – №10 – С. 28–30.

6. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник підручник для студ. вищ. навч. закл. / [О. Б. Бігич, С. В. Гапонова, Г. А. Гринюк та ін.] ; керівн. автор. кол. С. Ю. Ніколаєва. – [2-е вид.] – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
7. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу // Іноземні мови. – 2010. – №2. – С. 11–17.
8. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Колектив авторів : Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
9. Сімкова І. О. Сучасні підходи до навчання англійського професійно орієнтованого діалогічного мовлення студентів інженерних спеціальностей // Вісник КНЛУ. – Серія Педагогіка і психологія. – Вип. 17. – 2010. – С. 188 – 194.
10. Тарнопольский О. Б., Кожушко С. П. Методика обучения английскому языку для делового общения: Учебное пособие. – К. : Ленвит, 2004. – 192 с.
11. Фокина К. В. Методика преподавания иностранного языка : конспект лекций / [К. В. Фокина, Л. Н. Тернова, Н. В. Костычева]. – М. : Издательство Юрайт, Высшее образование, 2009. – 158 с.
12. Щукин А. Н. Методика обучения речевому общению на иностранном языке. Учебное пособие для преподавателей и студентов языковых вузов. / А. Н. Щукин – М. : Издательство Икар, 2011. – 454 с.
13. Hadfield, J. Introduction to Teaching English / J. Hadfield, Ch. Hadfield. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 175 p.
14. Hutchinson, T. English for Specific Purposes: a Learning-centered Approach / T. Hutchinson, A. Waters. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 179 p.